

Sygn. akt I ACa 266/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 listopada 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Beata Kozłowska

Protokolant: Agnieszka Bil

po rozpoznaniu w dniu 25 listopada 2021 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa M. K.

przeciwko (...) spółce akcyjnej z siedzibą w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 26 lutego 2018 r., sygn. akt I C 910/17

I. zmienia zaskarżony wyrok:

- w punkcie pierwszym częściowo w ten sposób, że zasądza od (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz M. K. kwotę 85 000 (osiemdziesiąt pięć tysięcy) złotych, przy czym zapłata tej kwoty nastąpi za jednoczesnym zaoferowaniem przez M. K. (...)spółce akcyjnej z siedzibą w W. kwoty 412 665 (czterysta dwanaście tysięcy sześćset sześćdziesiąt pięć) złotych,

- w punkcie drugim w ten sposób, że zasądza od (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz M. K. kwotę 6 . 417 (sześć tysięcy czterysta siedemnaście) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu,

II. oddala apelację w pozostałym zakresie,

III. zasądza od (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz M. K. kwotę 5 . 050 (pięć tysięcy pięćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Beata Kozłowska

Sygn. akt I ACa 266/18

UZASADNIENIE

Powódka M. K. skierowała przeciwko (...) spółce akcyjnej z siedzibą w W. pozew o zapłatę na jej rzecz kwoty 85 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 19 kwietnia 2017 r. do dnia zapłaty, tytułem częściowego roszczenia o zwrot nieprzedawnionego świadczenia nienależnego, uiszczonego przez powódkę bankowi na podstawie nieważnej umowy kredytu.

Powódka zgłosiła roszczenie ewentualne - o zasądzenie na jej rzecz od pozwanego kwoty 79 519,92 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 19 kwietnia 2017 r. do dnia zapłaty tytułem zwrotu przez bank nienależnie pobranego świadczenia, wobec braku związania konsumenta niedozwolonymi postanowieniami umownymi. W każdym przypadku, powódka wniosła o zasądzenie zwrotu kosztów procesu.

W uzasadnieniu powódka podniosła, że w dniu 30 października 2007 r. zawarła z bankiem umowę kredytową, której konstrukcja prawna stoi w sprzeczności z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa (art. 69 Prawa bankowego). Postanowienia umowne, zawierające tzw. klauzulę waloryzacyjną, są niedozwolone. Oświadczyła, że powyższe wady prawne prowadzą do nieważności umowy, względnie do braku związania konsumenta klauzulą waloryzacyjną oraz obowiązywania umowy w pozostałym zakresie. Uzasadniając twierdzenie o nieważności umowy kredytowej przedstawiła następujące zarzuty:

- a) brak możliwości modyfikowania ustawowej konstrukcji kredytu w drodze swobody umów,
- b) niedopuszczalność waloryzacji kredytu bankowego,
- c) ukształtowanie waloryzacji niezgodnie z naturą waloryzacji umownej w rozumieniu k.c.,
- d) dowolność w decydowaniu przez bank o wysokości kursu CHF - a przez to o wysokości zadłużenia kredytobiorcy,
- e) niedopuszczalność naliczania odsetek od kwoty wyższej niż kwota wykorzystanego kredytu,
- f) niedopuszczalność naliczania odsetek od miernika wartości,
- g) w przypadku przyjęcia, że kredyt został udzielony w walucie obcej, brak określenia kwoty kredytu oraz naruszenie zasady walutowości,
- h) niejasność wzorca,
- i) nieuczciwe praktyki banku, w tym wprowadzanie w błąd.

Podniosła, że postanowienia umowy odsyłające do kursów kupna waluty obcej przez bank, zawiera klauzule niedozwolone, w rozumieniu art. 385¹ k.c. Nie mogą wiązać konsumenta od momentu zawarcia umowy, lecz mogą prowadzić do nieważności całego kontraktu. Powódka wyliczyła żądanie ewentualne odejmując iloczyn prawidłowo jej zdaniem wyliczonej raty kapitałowo - odsetkowej (1 246,21 zł) za okres od 3 listopada 2011 roku do 20 marca 2017 r. od rzeczywiście dokonanej spłaty kredytu w wysokości 217 160,03 zł.

Pozwany (...) spółka akcyjna z siedzibą w W. wniosł o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powódki na swoją rzecz kosztów procesu.

Pozwany podniósł zarzut przedawnienia roszczeń wymagalnych dawniej niż trzy lata przed wniesieniem pozwu. Nadto, zakwestionował twierdzenia powódki o nieważności umowy kredytu, abuzywności klauzul zawartych w umowie kredytu, w szczególności dotyczących ustalania przez bank kursu wymiany waluty we własnej tabeli kursowej. Podał, że wolą stron umowy było zawarcie umowy kredytu waloryzowanego kursem CHF na zasadach obecnie kwestionowanych przez powódkę. Kurs CHF wyznaczany był w oparciu o obiektywne czynniki. Spłata kredytu odbywała się według konkretnych zasad, a powódka dokonywała spłaty przy zastosowaniu określonego sposobu przeliczeń, który został skonkretyzowany w momencie spłaty. Powódka nie działała pod przymusem w zakresie zawarcia umowy, jak i w zakresie spłaty kredytu. Pozwany zaznaczył, że miała realny wybór pomiędzy kredytem złotówkowym a kredytem waloryzowanym kursem CHF i była informowana o ryzyku związanym z zaciągnięciem drugiego z wymienionych rodzaju kredytu. Wybrana opcja okazała się jednak dla powódki mniej opłacalna niż to przewidywała, ze względu na niezależny od banku znaczny wzrost kursu CHF. Stwierdził, że spełnienie żądań powódki postawiłoby ją w sytuacji nienależnego uprzywilejowania względem banku oraz innych kredytobiorców. Powódka uzyskałaby uprzywilejowaną pozycję względem kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt nie waloryzowany kursem

waluty obcej, uzyskując nie tylko darmowy kredyt, ale otrzymując z powrotem środki wpłacone na jego spłatę. Powódka wzbogaciłaby się wówczas względem banku .

W piśmie procesowym z dnia 27 listopada 2017 r. powódka sprecyzowała, że roszczeń dochodzi w związku z umową zawartą z bankiem w dniu 30 października 2007 r. o numerze (...). Zarzuciła dodatkowo, że niedopuszczalne jest postanowienie umowne o waloryzowaniu świadczenia konsumenta bez zastrzeżenia prawa odstąpienia w jakimkolwiek przypadku. W tym w razie wzrostu kosztów kredytu o ponad 10%.

Pismem procesowym z 21 grudnia 2017 r. pozwany podtrzymał dotychczasowe stanowisko. Oświadczył, że umowa nie uprawniała go do podwyższenia ceny lub wynagrodzenia. Wzrost wysokości świadczenia powódki uzależniony był nie od instrumentalnego i niezgodnego z umową przeliczenia wysokości rat z CHF na PLN dokonanego przez bank, lecz od czynników rynkowych, niezależnych od banku – głównie od zmieniającego się kursu PLN do CHF.

Wyrokiem z dnia 26 lutego 2018 r. Sąd Okręgowy w Warszawie,

I. oddalił powództwo;

II. zasądził od M. K. na rzecz (...) S.A. z siedzibą w W. kwotę 2717 zł tytułem zwrotu kosztów procesu i nie obciąża powódki kosztami procesu w pozostałym zakresie .

Swe rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych i następujących ocenach prawnych:

W dniu 4 października 2007 r. powódka, nosząca wówczas nazwisko P., złożyła do (...) Banku S.A. (aktualna nazwa (...) S.A.) wniosek o udzielenie kredytu hipotecznego (...) w wysokości 412 665 zł w walucie CHF, z przeznaczeniem na zakup działki budowlanej z rynku wtórnego.

Pracownik banku przedstawił powódce ofertę kredytu złotowego, jednakże wybrała kredyt waloryzowany walutą obcą. Nadto, pracownik banku poinformował M. P. o skutkach zmiany kursu waluty; otrzymała informację o ryzyku związanym z niekorzystną zmianą kursu waluty i jego konsekwencjach (wzrost raty kredytu oraz wzrost całego zadłużenia) i koszcie obsługi kredytu w razie niekorzystnej zmiany kursu waluty.

W dniu 29 października 2007 r. (...) Bank S.A. wydał na rzecz M. P. decyzję kredytową o udzieleniu kredytu w kwocie 412 665 zł waloryzowanego CHF, na zakup na rynku wtórnym nieruchomości, stanowiącej działki gruntu o numerach ewidencyjnych: (...), położonej w miejscowości W., gmina G..

W dniu 30 października 2007 r. M. P. zawarła z (...) Bankiem S.A. w W. umowę nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF.

Na mocy ww. umowy bank udzielił M. P. kredytu na finansowanie zakupu działek gruntu o nr ewidencyjnych: (...), położonych w miejscowości W., gmina G., refinansowanie nakładów poniesionych w związku z zakupem przedmiotowych działek oraz finansowanie opłat okołokredytowych, w kwocie 412 665 zł, waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego (§ 1 ust. 1, 2 i 3), która miała zostać spłacona w ciągu 360 miesięcy, tj. do 1 listopada 2037 r. (§ 1 ust. 4). W § 1 ust. 3A umowy określono dla celów informacyjnych, że kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji na koniec 26 października 2007 r. według kursu kupna waluty z tabeli kursowej (...) Banku S.A. wynosi 195 205,77 CHF.

Kredyt oprocentowano według zmiennej stopy procentowej, ustalonej na dzień wydania decyzji kredytowej jako stawka bazowa LIBOR 3M z dnia 29 września 2007 roku powiększona o stałą marżę Banku w wysokości 1% (§ 10 ust. 1 i 2).

Powódka zobowiązała się do spłaty kapitału wraz z odsetkami miesięcznie w ratach kapitałowo-odsetkowych, w terminach i kwotach zawartych w harmonogramie spłat wyrażonym w CHF (§ 11 ust. 1 i 2 umowy).

W § 11 ust. 4 umowy postanowiono, że raty kapitałowo-odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50.

W umowie uzgodniono, że zapłata raty kapitałowo-odsetkowej nastąpi na podstawie upoważnienia wystawionego bankowi do pobierania środków pieniężnych na spłatę kapitału i odsetek z tytułu udzielonego kredytu z rachunku bankowego kredytobiorcy (§ 12 umowy).

M. P. oświadczyła, że została dokładnie zapoznana z warunkami udzielania kredytu złotowego waloryzowanego kursem waluty obcej, w tym w zakresie zasad dotyczących spłaty kredytu i w pełni je akceptowała. Oświadczyła także, iż jest świadoma, że z kredytem waloryzowanym związane jest ryzyko kursowe, a jego konsekwencje wynikające z niekorzystnych wahań kursu złotego wobec walut obcych mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi kredytu (§ 30 ust. 1 umowy).

Kredyt został uruchomiony w listopadzie 2007 r.

Pozwany (...) ustala tabele kursowe dla kredytów waloryzowanych walutą obcą każdego dnia przed otwarciem oddziałów banku na podstawie średnich notowań z rynku międzybankowego prezentowanych w serwisach internetowych R. i B. oraz dodaniu do średnich kursów ustalonego przez zarząd banku spreadu walutowego.

Dokonując transakcji walutowych z klientami, związanymi z uruchomieniem i spłatą kredytu waloryzowanego walutą obcą, bank dokonuje równoległych transakcji na rynku międzybankowym. Z dniem 1 lipca 2009 r. uległ zmianie Regulamin udzielania kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych w ramach kredytów mieszkaniowych (...), stanowiący integralną część umowy kredytu nr (...). Zmiany regulaminowe polegały m.in. na wprowadzeniu definicji spreadu walutowego i tabeli kursowej oraz zasad i przesłanek wyznaczania kursów walutowych i spreadu, ujętych w tabelach kursowych banku.

Z dniem 1 lipca 2009 r. bank umożliwił kredytobiorcom spłatę kredytu w walucie waloryzacji poprzez zawarcie aneksu.

Powódka po zawarciu związku małżeńskiego zmieniła nazwisko na K..

Powódka bieżąco reguluje raty ustalone przez bank na podstawie umowy nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF, z dnia 30 października 2007 r.

Pismem z dnia 5 kwietnia 2017 r. M. K., za pośrednictwem profesjonalnego pełnomocnika, wezwała (...) S.A. do zapłaty kwoty 79 519,92 zł do dnia 19 kwietnia 2017 r. z tytułu zwrotu nadpłaty wobec nieprawidłowej wysokości wyliczonych rat przez bank. W razie braku wykonania wezwania w powyższej części wezwała bank do zapłaty kwoty 168 234,65 zł do dnia 19 kwietnia 2017 r. tytułem zwrotu wpłaconego a nieprzedawnionego świadczenia z tytułu nieważnej umowy kredytowej. M. K. wezwała również bank do zwrotu bezpodstawnie pobranej składki ubezpieczenia niskiego wkładu.

Pozwany (...) S.A odmówił zapłaty twierdząc, że umowa kredytowa pozostaje ważna i nie ma podstaw do uznania roszczeń powódki.

Podstawę ustaleń faktycznych stanowiły wskazane wyżej dowody z dokumentów, które Sąd uznał za pewne źródło informacji o faktach. Dokumenty te nie były kwestionowane przez strony. Sąd wziął pod uwagę także dowód z zeznań świadka M. D..

Sąd Okręgowy wziął pod uwagę materiał dowodowy w postaci „Raportu dotyczącego spreadów” sporządzonego przez UOKiK i „Tabeli kursowej (...) – metodyka oraz analiza porównawcza” autorstwa A. R. w zakresie, w jakim opisują sposób tworzenia tabel kursowych w (...) S.A. i pokrywają się z zeznaniami świadka M. D.. Sąd Okręgowy pominął ten materiał w zakresie obejmującym opinie ekonomiczne i prawne oraz analizę porównawczą sporządzoną przez autorów opracowań, bowiem przyjęcie tego materiału za podstawę ustaleń faktycznych stanowiłoby naruszenie art. 278 § 1 k.p.c., zgodnie z którym w wypadkach wymagających wiadomości specjalnych sąd po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru może wezwać jednego lub kilku biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii. Opinie

ekonomiczno-prawne zawarte w opracowaniach stanowią wyraz wiedzy specjalistycznej ich autorów i noszą pozór opinii biegłych, jednak ze względu na powstanie tych opracowań poza procesem nie podlegają rygorom właściwym dla opinii biegłych (wymóg bezstronności biegłego, złożenia przyrzeczenia, możliwość weryfikacji opinii poprzez opinię uzupełniającą lub ustne wyjaśnienia).

Sąd pominął materiał w postaci następujących opracowań i pism:

- a) „Opinia prawna dotycząca wybranych problemów związanych z umowami o kredyty denominowane lub indeksowane do waluty obcej (sporządzona dla (...) Banków (...))” autorstwa Z. O. i Z. K.,
- b) „Informacja w zakresie skutków projektu ustawy o sposobach przywrócenia równości stron niektórych umów kredytu i umów pożyczki. Wpływ na instytucje finansowe”,
- c) „Ocena wpływu na sytuację sektora bankowego i polskiej gospodarki propozycji przewalutowania kredytów mieszkaniowych udzielonych w CHF na PLN według kursu z dnia udzielenia kredytu”,
- d) artykuły prasowe dotyczące kredytów walutowych,
- e) pismo (...) Banków (...) do Rzecznika (...) z 16 czerwca 2016r.,

bowiem przyjęcie tego materiału za podstawę ustaleń faktycznych stanowiłoby naruszenie art. 278 § 1 k.p.c.

Sąd Okręgowy pominął materiał w postaci symulacji dla kredytu w PLN, tabel kursu franka szwajcarskiego na 10 dzień miesiąca, tabel kursowej franka szwajcarskiego z 12 marca 2009 r., informacji Narodowego Banku Polskiego o dealerach rynku pieniężnego, uwag Sądu Najwyższego do projektu ustawy o zasadach zwrotu niektórych należności wynikających z umów kredytu i pożyczki, wyliczeń powódki (k. 118-121, 122-123), wzoru umowy o kredyt hipoteczny (k. 125-126), kalkulacji, sprawozdania finansowego według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej za rok 2007, sprawozdania zarządu z działalności (...) Banku SA w 2007 roku oraz oświadczenia powódki – jako niemających istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Sąd Okręgowy uznał powództwo za niezasadne.

Wskazał, że podstawą prawną roszczenia jest art. 410 k.c. w zw. z art. 405 - 409 k.c. Żądanie pozwu o zwrot nienależnego świadczenia wynika ze stanowiska powódki, iż zawarta z pozwanym umowa nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF z dnia 30 października 2007 r. jest nieważna.

W ocenie Sądu Okręgowego brak było podstaw do uznania przedmiotowej umowy za nieważną. Nie zasługiwała na poparcie argumentacja, iż umowa kredytu z 30 października 2007 r. jest bezwzględnie nieważna z tego powodu, że zawiera klauzulę waloryzacji kredytu wyrażonego w złotych polskich do wartości waluty obcej (CHF) oraz wobec zawartego w niej abuzywnego postanowienia, według którego bank jest uprawniony do ustalania wysokości kursu CHF i wartości spreadu walutowego.

W ocenie Sądu Okręgowego brak jest przesłanek uznania umowy kredytu z dnia 30 października 2007 r. za sprzeczną z ustawą lub mającą na celu obejście ustawy. Umowa zawarta przez powódkę z (...) Bankiem S.A. jest czynnością prawną, typem umowy uregulowanej w art. 69 Prawa Bankowego z dnia 29 sierpnia 1997 r. (tj. Dz.U. z 2017 r. poz. 1876), zaś umowna waloryzacja zobowiązana wyrażonego w złotych kursem CHF była dopuszczalna w dacie zawarcia umowy w świetle art. 385¹ § 2 k.c.

Zgodnie z art. 69 ust. 1 Prawa Bankowego w brzmieniu z dnia zawarcia umowy kredytu przez powodów, przez umowę kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu. Umowa kredytu powinna być zawarta na piśmie i określać w szczególności:

- 1) strony umowy,
- 2) kwotę i walutę kredytu,
- 3) cel, na który kredyt został udzielony,
- 4) zasady i termin spłaty kredytu,
- 5) wysokość oprocentowania kredytu i warunki jego zmiany,
- 6) sposób zabezpieczenia spłaty kredytu,
- 7) zakres uprawnień banku związanych z kontrolą wykorzystania i spłaty kredytu,
- 8) terminy i sposób postawienia do dyspozycji kredytobiorcy środków pieniężnych,
- 9) wysokość prowizji, jeżeli umowa ją przewiduje,
- 10) warunki dokonywania zmian i rozwiązania umowy (ust. 2).

Umowa kredytu zawarta przez powódkę w dniu 30 października 2007 r. określa kwotę i walutę kredytu (412 665 zł), a także zasady i termin spłaty kredytu (spłata w ciągu 360 miesięcy, tj. do 1 listopada 2037 r., poprzez comiesięczną zapłatę kapitału wraz z odsetkami w terminach i kwotach zawartych w harmonogramie sporządzonym w CHF), i wysokość oprocentowania kredytu i warunki jego zmiany (LIBOR 3M + marża banku). W art. 69 ust. 2 posłużono się przy określeniu elementów umowy kredytu sformułowaniem „w szczególności” co oznacza, że umowa kredytu może także zawierać inne postanowienia niesprzeczne z prawem, niemające na celu obejścia prawa i niesprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

W dacie zawarcia między stronami umowy kredytu obowiązywał art. 358¹ § 2 k.c., zgodnie z którym strony mogły zastrzec w umowie, że wysokość świadczenia pieniężnego zostanie ustalona według innego niż pieniądź miernika wartości. Chodzi tu o miernik inny niż ten pieniądź, na który zobowiązanie opiewa. Miernikiem tym może być zatem inna waluta. W świetle ww. przepisu waloryzacja wartością CHF kredytu zaciągniętego przez powódkę nie może być uznana za sprzeczna z prawem.

Na podstawie umowy kredytu M. K. obowiązana jest spłacać w złotych polskich kredyt udzielony w złotych polskich, waloryzowany CHF, na podstawie harmonogramu sporządzonego w CHF. Taka treść zobowiązania, nie tylko jest zgodna z przytoczonymi wyżej przepisami, ale i dopuszczalna w myśl art. 3 ust. 3 w zw. z art. 9 pkt 15 ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe, w brzmieniu z dnia zawarcia przedmiotowej umowy kredytu.

W ocenie Sądu Okręgowego nie zachodzi podstawa do uznania umowy z dnia 30 października 2007 r. za sprzeczną z zasadami współżycia społecznego, czy występującą przeciw dobremu obyczajom. W kontekście stosunków prawnych łączących bank z jego klientami (stosunków umownych o charakterze ekonomicznym) przyjąć trzeba, że zasady współżycia społecznego wymagają od stron tych stosunków uczciwości (uczciwego obrotu) oraz lojalności. Powódka wypełniła wniosek kredytowy, podpisała oświadczenie dotyczące ryzyka kursowego i ryzyka zmiany stopy procentowej, a następnie otrzymała decyzję kredytową określającą warunki, zgodnie z którymi zawarła następnie umowę kredytową. Bank zapewnił zatem powódce możliwość zapoznania się z warunkami kredytu oraz ryzykiem z nim związanym, i to ostatecznie od M. K. zależało zawarcie umowy kredytowej. W tych okolicznościach nie można przyjąć, iżby umowa kredytowa zawarta przez powódkę w dniu 30 października 2007 r. była wynikiem zachowania się banku w sposób nielojalny lub nieuczciwy.

Okoliczności sprawy nie pozwalają uznać też, aby świadczenia, które strony umowy na siebie przyjęły, były nieekwiwalentne. Motywem złożenia pozwu są skutki znacznego wzrostu kursu waluty obcej, co spowodowało wzrost pozostającego do spłaty kapitału kredytu wyrażonego w walucie polskiej. Motywy złożenia pozwu opierają się zatem

na okolicznościach zaistniałych po zawarciu umowy kredytu. W momencie podpisania umowy powódka zdawała sobie sprawę, że ten rodzaj kredytu jest dla niej korzystny. Powódka nie wykazała, iżby znaczny wzrost kursu waluty przyniósł pozwanemu korzyść rażąco przewyższającą korzyści uzyskane przez powódkę na skutek zawarcia przedmiotowej umowy kredytu.

Przechodząc do rozważań dotyczących zarzutu abuzywności klauzul zawartych w umowie kredytu podnieść trzeba, że zgodnie z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie.

Gdy chodzi o postanowienie umowne nakazujące spłatę raty kapitałowo-odsetkowej wg kursu PLN/CHF ustalonego w tabeli kursowej banku, to przyjąć trzeba, że jest to postanowienie abuzywne w rozumieniu art. 385⁽¹⁾ § 1 k.c. Takie rozwiązanie, jak zastosowane w § 11 ust. 4 przedmiotowej umowy, skutkuje pozbawieniem konsumenta wpływu na sposób ustalania kursu franka szwajcarskiego, wedle którego ma nastąpić spłata raty. Abuzywność tego postanowienia umownego została stwierdzona w wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, z dnia 27 grudnia 2010 roku, sygn. akt XVII AmC 1531/09, zgodnie z którym zostało uznane za niedozwolone postanowienie wzorca umowy o treści „Raty kapitałowo-odsetkowe oraz raty odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50”. W myśl art. 479⁽⁴³⁾ k.p.c. wyrok ten ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (wpis postanowienia wzorca umownego do rejestru nastąpił pod numerem (...) w dniu 5 maja 2014 r.).

W § 11 ust. 4 umowy, którą zawarła powódka postanowiono, że „Raty kapitałowo-odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50”. Rozbieżność pomiędzy tym postanowieniem a postanowieniem objętym wyrokiem w sprawie o sygn. akt XVII AmC 1531/09 dotyczy słów „oraz raty odsetkowe”, co oznacza, że w zakresie spłaty rat kapitałowo-odsetkowych brzmienie obu klauzul jest tożsame. W ocenie Sądu konieczność respektowania rozszerzonej prawomocności wyroku (...) wyklucza w niniejszym postępowaniu ponowną analizę, czy omawiana klauzula zawarta w § 11 ust. 4 umowy z 30 października 2007 r. stanowi postanowienie abuzywne. Sąd Okręgowy uznał, że w tej sprawie nie tylko jest związany mocą wyroku wydanego przez (...).

M. K. zawarła umowę w dniu 30 października 2007 r. na podstawie wzorca sporządzonego przez pozwanego bank, na którego treść nie miała wpływu. W tych okolicznościach uznać należy, że klauzula zawarta w § 11 ust. 4 ww. umowy nie wiąże powódki, jest ona jednak związana umową w pozostałym zakresie (art. 385¹ § 2 k.c.). Umowa ta może być wykonywana z pominięciem niedozwolonej klauzuli, bowiem w jej miejsce możliwe jest zastosowanie przepisów o charakterze dyspozytywnym. Zgodnie z art. 56 k.c. czynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z ustawy, z zasad współzycia społecznego i z ustalonych zwyczajów.

W miejsce abuzywnej klauzuli zawartej w § 11 ust. 4 umowy konieczne jest zastosowanie dyspozytywnych przepisów określających zasady spełnienia w walucie polskiej zobowiązania wyrażonego w walucie obcej.

Obecnie obowiązującym przepisem dyspozytywnym, który określa kursu wymiany waluty dla potrzeb wykonania zobowiązania wyrażonego w walucie obcej jest ten zawarty w art. 358 § 2 k.c. zgodnie z którym wartość waluty obcej określa się według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe lub czynność prawna zastrzega inaczej. Przepis ten wszedł jednakże w życie w dniu 24 stycznia 2009 r., co oznacza, iż nie mieć zastosowania w niniejszej sprawie, skoro abuzywna klauzula zawarta w § 11 ust. 4 umowy nie wiąże powódki od początku, tj. 30 października 2007 r.

W ocenie Sądu Okręgowego należy w tej sytuacji zastosować przez analogię, obowiązujący w dacie zawarcia umowy o kredyt hipoteczny, art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli weksel wystawiono na walutę, która nie jest walutą miejsca płatności, sumę wekslową można zapłacić w walucie krajowej podług jej wartości w dniu płatności. Wartość waluty zagranicznej oznacza się podług zwyczajów miejsca płatności. W związku z tym, że art. 41 ust. 2 odnosi się do miejsca płatności, należy przyjąć, że właściwym kursem w Polsce będzie średni kurs waluty ustalany przez NBP. Skoro zatem zawarta w § 11 ust. 4 umowy z 30 października 2007 r. klauzula jest abuzywna i nie wiąże M. K., to w świetle pozostałych postanowień tej umowy oraz w świetle ww. przytoczonego i omówionego przepisu prawa powszechnego, jakim jest prawo wekslowe, M. K. mogła od początku spłacać raty kapitałowo-odsetkowe bezpośrednio w CHF, skoro w tej walucie został określony harmonogram spłaty oraz w PLN wg kursu średniego określonego przez NBP.

Abuzywność klauzuli zawartej w § 11 ust. 4 umowy wyraża się tym, że powódka jest obciążona ustalonym jednostronnie przez bank kosztem nabycia waluty obcej potrzebnej do spłaty poszczególnych rat kapitałowo-odsetkowych, czyli spreadem. Powódka mogłaby zatem dochodzić zapłaty, jako świadczenia nienależnego, różnicy pomiędzy kursem ustalonym przez bank w tabeli kursowej a kursem średnim NBP. Jednakże, wbrew obowiązkowi wyrażonemu w art. 6 k.c. i art. 232 k.p.c. powódka nie przedstawiła środków dowodowych w celu wykazania wysokości tej nienależnie zapłaconej różnicy. W tej sytuacji powództwo, jako nieudowodnione co do wysokości, podlegało oddaleniu.

Brak uzasadnienia dla przyjętego przez powódkę stanowiska, że wobec abuzywności klauzuli zawartej w § 11 ust. 4 umowy należy zastosować kurs franka szwajcarskiego (2,2026 zł) z daty uruchomienia kredytu. Przyjęcie takiego stanowiska byłoby równoznaczne z pominięciem klauzuli waloryzacyjnej ustalonej przez strony w umowie z dnia 30 października 2007 r. Mechanizm waloryzacji kredytu w PLN kursem CHF jest dopuszczalny w świetle art. 358⁽¹⁾ § 2 k.c. Skoro waloryzacja udzielonego powódce kredytu wartością CHF była dopuszczalna na podstawie art. 358⁽¹⁾ § 2 k.c. i zastosowanie tego mechanizmu było wolą stron, to brak jest podstaw, aby z powodu abuzywności postanowienia zawartego w § 11 ust. 4 umowy odejść od mechanizmu waloryzacji określonego w § 1 umowy. Waloryzacja zakłada możliwość zmiany wysokości świadczenia wyrażonego w walucie polskiej na skutek zmiany wartości środka waloryzacyjnego, jakim zgodnie z umową z 30 października 2007 r. jest frank szwajcarski. Oznacza to, że wartość zobowiązania w PLN podąża za zmianą wartości CHF. Stanowisko powódki, że kurs PLN/CHF uległ spetryfikowaniu w dacie uruchomienia kredytu jest zaprzeczeniem umownego porozumienia stron. Ze względu na związanie stron umową z dnia 30 października 2007 r., brak jest podstaw do dowolnego ustalenia przez powódkę wiążącego ją kursu PLN/CHF, wedle którego ma spłacać kredyt.

Reasumując powyższe rozważania Sąd Okręgowy stwierdził że brak jest podstaw do ustalenia, iż przedmiotowa umowa jest nieważna nie tylko z powodu braku sprzeczności z prawem, obojętności prawa lub naruszenia zasad współżycia społecznego, a także z tej przyczyny, że zawiera postanowienie abuzywne, skoro postanowienie to może być zastąpione unormowaniem o charakterze dyspozytywnym, co umożliwi wykonanie umowy.

Nie znalazł aprobaty Sądu podniesiony przez pozwanego zarzut przedawnienia części roszczenia z uwagi na upływ trzyletniego okresu od dnia zapłaty poszczególnych rat kredytowych. Powódka domagała się zwrotu nienależnego świadczenia, w tym między innymi odsetek. Przedmiotem żądania był zwrot w naturze spełnionego świadczenia nienależnego (art. 405 k.c. w związku z art. 410 k.c.). Jest to pozaumowna podstawa świadczenia. Przedawnienie roszczenia o zwrot nienależnie pobranego świadczenia następuje z upływem 10-letniego okresu.

Wobec powyższego Sąd orzekł jak w punkcie I wyroku.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 102 k.p.c.

Apelację od tego wyroku wniosła powódka, wnosząc o zmianę wyroku i uwzględnienie powództwa, a także o zasądzenie kosztów procesu.

Zgłosiła następujące zarzuty:

I. Naruszenia prawa materialnego, tj.

- art. 58 § 1 i 3 k.c. w związku z art. 75 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, art. 2 Prawa bankowego, art. 5 Prawa bankowego i art. 6 Prawa bankowego na skutek braku zastosowania art. 58 k.c. i nie wzięcie pod uwagę kwestii nieważności czynności prawnej, - art. 58 § 1 i 3 k.c. w związku z art. 358 1 k.c. i art. 69 ust.1 Prawa bankowego, wskazując, że odniesieniu do kredytu waloryzacja jest niedopuszczalna, gdyż wysokość świadczenia określa bezwzględnie wiążący przepis art. 69 Prawa bankowego, który akcentuje zasadę nominalizmu;

-art. 58 § 1 i 3 k.c. w związku z art. 353¹ k.c. i art. 358 1 k.c. bowiem „waloryzacja” w umowie kredytowej ukształtowana została niezgodnie z naturą (istotą) waloryzacji umownej w rozumieniu Kodeksu cywilnego.

- art. 58 § 1 i § 3 k.c. w związku z art. 354 k.c. i art. 3531 k.c. poprzez nieuwzględnienie, że bank w sposób dowolny decydował o wysokości kursu CHF, a przez to wysokości zadłużenia kredytobiorcy, a takie ukształtowanie treści stosunku prawnego jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego;

- art. 58 § 1 i 3 k.c. w związku z art. 359 k.c. i art. 69 ust. 1 Prawa bankowego, wskazując, że niedopuszczalne jest naliczanie odsetek od kwoty wyższej niż kwota wykorzystanego kredytu,

- art. 58 § 1 i 3 k.c. w związku z art. 359 § 1 k.c. i art. 358¹ k.c. bowiem niedopuszczalne jest naliczanie odsetek od miernika wartości,

- art. 58 § 1 i 3 k.c. w związku z art. 359 § 1 k.c., art. 69 ust.1 Prawa bankowego, art. 358 § 1 k.c., art. 3 Prawa dewizowego i art. 2 prawa dewizowego, z uwagi na brak określenia kwoty kredytu oraz naruszenie zasady walutowości w przypadku hipotetycznego przyjęcia, że kredyt jest kredytem walutowym i brak możliwości wykonania umowy z uwagi na abuzywność klauzul przeliczeniowych.

- art. 58 § 1 i 3 k.c. w związku z art. 385 § 2 k.c., gdyż umowa była niejasna, w szczególności w zakresie niejasności pojęć „kredyt waloryzowany”/ „indeksowany”, niejasności w określeniu waluty i kwoty kredytu, niejasności w zakresie zasad określania wskaźników istotnych dla wykonywania umowy kredytu;

- art. 12 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 4,5 i 6 ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, bank bowiem sprzecznie z dobrymi obyczajami, poprzez co miał wpływ na podjęcie przez konsumenta decyzji o zawarciu umowy o kredyt, podkreślał wyłącznie kwestię niższej raty kredytu, zaniechał wyraźnego objaśnienia mechanizmu „waloryzacji”/ „indeksacji” z użyciem 2 mierników wartości, które w sposób niekontrolowany i subiektywny były i wciąż są ustalane przez bank, brak wskazania przez bank lub wskazanie nieprawdziwego/ zaniżonego całkowitego kosztu kredytu i RRSO, brak wyjaśnienia przez bank okoliczności, że kredyt „waloryzowany”/”indeksowany” do CHF nie jest w rzeczywistości kredytem walutowym,

- niezastosowanie art. 385¹ k.c. poprzez brak wzięcia pod uwagę przez sąd z urzędu kwestii braku związania niedozwolonymi postanowieniami umownymi umowy kredytu, choć przedmiotowa umowa zawierała postanowienia sprzeczne z następującymi przepisami prawa:

a) art. 5 Dyrektywy 93/13, który nakazuje przekazanie pełnej informacji jasnym językiem w przypadku postanowienia umownego wiążącego zobowiązanie konsumenta z walutą obcą, zatem brak przekazania pełnej informacji jasnym językiem oznacza nieuczciwy charakter klauzuli waloryzacyjnej;

b) art. 5 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 385 1 k.c. i art. 385 3 pkt 20 k.c.: postanowienie umowy o waloryzacji świadczeń konsumenta wobec braku możliwości odstąpienia od umowy przez konsumenta przy wzroście ceny o ponad 5% jest niedozwolone. Tym bardziej niedopuszczalne jest postanowienie o waloryzowaniu (indeksowaniu) wysokości świadczeń konsumenta bez jakiegokolwiek prawa odstąpienia konsumenta w przypadku wzrostu wysokości jego świadczeń,

c) art. 6 ust. 1 i art. 7 Dyrektywy 93/13, art. 385¹ k.c., art. 3853 pkt 20 k.c., a w świetle tych regulacji utrzymanie klauzuli waloryzacyjnej prowadziłyby do niedozwolonego przypadku „redukcji utrzymującej skuteczność”;

d) art. 385¹ k.c., art. 385 § 2 k.c., art. 69 ust. 2 pkt 2 i 4 Prawa bankowego, art. 387 § 1 k.c. oraz art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13: postanowienia umowy kredytu umożliwiające bankowi nieograniczone określenie kursów walut jako postanowienia niedozwolone nie wiążą konsumenta. Powyższe prowadzi do konieczności rozliczania umowy z pominięciem jakichkolwiek odwołań do kursu waluty CHF. W przypadku przyjęcia za słuszne stanowiska, że klauzule przeliczeniowe nie pozwalają określić wysokości świadczeń stron, to prowadzi to do niejednoznaczności sformułowań wzorca umowy w pozostałej części, braku określenia w umowie kwoty kredytu, a także zasad jego spłaty oraz prawnej niemożliwości świadczenia

II. Naruszenia prawa proceduralnego, tj.:

- art. 127 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie w materiałach sprawy kalkulacji (wycień) powódki, które w istocie stanowią element oświadczenia strony składanego poza rozprawą i formalnie nie były przedmiotem wniosku dowodowego;

- art. 236 w zw. z art. 277 k.p.c. poprzez pominięcie jako materiału dowodowego oświadczenia powódki na k. 116 akt sprawy, które to oświadczenie ma istotne znaczenie dla ustalenia okoliczności zawierania umowy kredytu będącej przedmiotem postępowania, w tym braku rzeczywistego wpływu powódki na treść postanowień umowy kredytu.

Pozwany w odpowiedzi na apelację wniósł o oddalenie apelacji powódki.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powódki zasługuje na uwzględnienie w znacznym zakresie pomimo tego, że nie wszystkie zarzuty podniesione w tej apelacji można uznać za trafne.

Nie są zasadne te zarzuty, które zmierzają do zakwestionowania stanowiska Sądu Okręgowego o braku podstaw do przyjęcia bezwzględnej nieważności zawartej przez strony umowy kredytu.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego stanowisko powódki o sprzeczności umowy z przepisami prawa nie jest zasadne. Prawdą jest, że umowa kredytu, której spór niniejszy dotyczy, w postanowieniach dotyczących mechanizmu indeksacji odsyła do tabel kursów walut obcych ustalanych przez bank, bez sprecyzowania w umowie, jak te kursy będą przez bank ustalone. Zdaniem Sądu Apelacyjnego te zapisy umowy nie dają jednak podstaw do przyjęcia bezwzględnej nieważności umowy zawartej przez strony z uwagi na sprzeczność z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa, jak oczekuje tego powódka.

W dacie zawarcia umowy uregulowany w umowie mechanizm ustalania kwoty rat kredytu nie określał jednoznacznie, tj. kwotowo, wysokości zobowiązania powódki. Kwota kredytu określona w umowie na 412 665 zł została przeliczona na CHF i określona została jako równowartość 195 205,77 CHF według kursu z dnia 26 października 2007 r. Jednocześnie strony w umowie wskazały, że kwota kredytu wyrażona w walucie indeksacji czyli w CHF, ma jedynie charakter informacyjny i nie określa wysokości zobowiązania banku, gdyż wartość kredytu wyrażona w walucie obcej w dniu uruchomienia kredytu może być inna od podanej w umowie. Zatem wysokość zobowiązania powódki mogła ulec zmianie. Oznacza to, że o wysokości zobowiązania powódki decydował kurs CHF z daty wypłaty kredytu oraz z daty płatności poszczególnych rat kredytu, których wysokość miała być ustalana w oparciu o kursy CHF z tabel pozwanego banku.

Zgodzić się należy z powódką, że taki zapis oznacza dowolność banku w określaniu wysokości jej zobowiązania, bowiem w umowie nie określono kryteriów ekonomicznych, w oparciu o które pozwany ustalał kursy waluty indeksacji i sposobu ustalania waluty indeksacji. Twierdzenie o dowolności banku w zakresie kształtowania kursów waluty należy odnieść do postanowień umowy, a nie ogólnej działalności banku w sektorze bankowym, konkurencji na rynku usług

bankowych, która wymusza potrzebę uwzględnienia realiów rynkowych przy kształtowaniu kursów walut w tabelach banku.

Mając jednakże na uwadze, że odesłanie do kursów z tabel banku jest odesłaniem do tabel, które pozwany bank stosuje również wobec innych klientów, brak jest podstaw do uznania, że zapisy odsyłające do tabel banku, przesadzają o bezwzględnej nieważności umowy. W tym zakresie, zdaniem Sądu Apelacyjnego, można posłużyć się analogią do uregulowań odnoszących się do określania ceny w umowie sprzedaży. Otóż, w myśl art. 536 § 1 k.c. cenę można określić przez wskazanie podstaw do jej ustalenia. Jak wskazuje się w doktrynie, szeroka formuła art. 536 § 1 k.c. pozwala stwierdzić – przez porównanie do art. 296 § 1 k.z. – że ustawodawca ujmuje podstawy do ustalenia ceny szeroko. Podstawy do ustalenia ceny mogą być określone różnie. Pozostawienie oznaczenia świadczenia osobie trzeciej, czy jednej ze stron stosunku zobowiązaniowego, pojawia się zarówno w rozwiązaniach międzynarodowych (por. R. Trzaskowski „Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Zobowiązania. Część szczegółowa”, wyd. II WKP 2017), jak i uznawane jest w prawie polskim, np. dla ustalenia ceny sprzedaży w art. 536 § 1 k.c. bądź w innych stosunkach – w granicach zakreślonych art. 353¹ k.c. Analiza art. 385¹–385³ k.c. może wskazywać na dopuszczalność takiej konstrukcji również w relacjach z konsumentami. Skłania to do wniosku, że sięgnięciu przez strony do tabeli kursów banku, która miała charakter ogólny i regulowała stosunki danego rodzaju, analogicznie jak w przypadku cenników powszechnie stosowanych przez przedsiębiorców w relacjach z kontrahentami, którym co do zasady nie sprzeciwiała się bezwzględnie obowiązujące przepisy prawa, nie są sprzeczne z naturą stosunków umownych.

Jeśli natomiast chodzi o sprzeczność kwestionowanych przez powódkę postanowień z zasadami współzycia społecznego, to należy zaznaczyć, że po wejściu w życie art. 385¹ k.c. przepis ten traktowany jest jako norma szczególna w stosunku do art. 58 § 2 k.c. Badanie umowy pod kątem naruszenia dobrych obyczajów i rażącego naruszenia interesów konsumenta w istocie stanowi bowiem klauzulę zbliżoną do zasad współzycia społecznego (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 1 marca 2017 r. IV CSK 285/16 czy z 27 listopada 2019 r. II CSK 483/18). Zawarta tam sankcja zastrzeżona została na korzyść konsumenta, pozwala bowiem utrzymać umowę, zabezpieczając w szerokim zakresie interesy konsumenta. Również dotychczasowe orzeczenia Sądu Najwyższego, jakie dotyczyły kształtowania kursu waluty indeksacyjnej przez bank bez wskazania w umowie obiektywnych kryteriów ustalania tych kursów, oceniano właśnie jako niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c. (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, z dnia 19 września 2018 r., I CNP 39/17, z dnia 24 października 2018 r., II CSK 632/17, z dnia 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, z dnia 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, z dnia 27 listopada 2019 r. II CSK 483/18, z 29 października 2019 r. IV CSK 309/18 czy z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18).

Z tego powodu, zdaniem Sądu Apelacyjnego, postanowienia umowy zawartej przez strony odwołujące się do kursów walut z tabel banku bez sprecyzowania w umowie zasad ustalania tych kursów, a tym samym przyznające bankowi prawo kształtowania kursów CHF w sposób pozostający poza wiedzą i kontrolą powodów, nie dają podstaw do uznania bezwzględnej nieważności umowy kredytu, jak oczekuje tego powódka, mogą być natomiast przedmiotem kontroli z punktu widzenia przesłanek, o których mowa w art. 385¹ k.c.

W ocenie Sądu Apelacyjnego nie jest zasadne stanowisko powódki w takim zakresie, w jakim upatruje ona sprzeczności umowy z art. 69 prawa bankowego w tym aspekcie, że zastosowany w umowie sposób waloryzacji powodował, że powódka jako kredytobiorca była zobowiązana do zwrócenia bankowi kwoty innej niż kwota przekazanego jej wcześniej kredytu. Taki bowiem skutek może powodować każda umowa kredytu indeksowanego lub denominowanego, nawet jeśli będzie, jak tego wymaga art. 69 ust. 2 pkt 4a ustawy Prawo bankowe, który wszedł w życie 26 sierpnia 2011 r., który wymaga szczegółowego określenia sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu. W przypadku każdej z tego typu umów kredytobiorca może być zobowiązany do zwrócenia bankowi kwoty innej niż kwota przekazanego mu wcześniej kredytu z uwagi na zmianę kursów walut obcych.

Jak zostało już wyżej wskazane, postanowienia umowy kredytu zawartej przez strony, z uwagi na wyżej omówione kwestie winny być natomiast ocenione w punktu widzenia ich jasności, ewentualnej sprzeczności z dobrymi obyczajami i ewentualnego naruszenia interesów powódki jako konsumenta.

Sąd Okręgowy dokonał takiej oceny, uznając, że postanowienia te są abuzywne. Jest to stanowisko prawidłowe, co znajduje potwierdzenie w dotychczasowym orzecznictwie. Postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku. W ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 19 września 2018 r., I CNP 39/17; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18). Sąd Apelacyjny w pełni tę ocenę podziela.

Trafność tej oceny, jak zasadnie wskazał Sąd Okręgowy, potwierdza również wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 27 grudnia 2010 r. XVII AmC 1531/09, w którym uznano za niedozwolone i zakazano wykorzystywania w obrocie z konsumentami postanowienia zawartego we wzorcu umowy o treści: "Raty kapitałowo-odsetkowe oraz raty odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50". Wyrok ten jest prawomocny i na podstawie art. 479⁴³ k.p.c. ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c. W uchwale z 20 listopada 2015 r. (III CZP 17/15) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że przewidziana w art. 479⁴³ k.p.c. rozszerzona podmiotowo prawomocność materialna wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone działa jednokierunkowo, tj. na rzecz wszystkich osób trzecich, ale wyłącznie przeciwko pozwanemu przedsiębiorcy, przeciwko któremu ten wyrok został wydany. Udzielana w tych granicach w ramach tej kontroli ochrona prawna pozostaje skuteczna, ponieważ z jej dobrodziejstw w stosunku do pozwanego przedsiębiorcy korzystać może każdy, kto chce powołać się na niedozwolony charakter postanowienia wzorca umowy, stosowanego przez tego przedsiębiorcę, a zakwestionowanego przez sąd ochrony konkurencji i konsumentów. Przedsiębiorca musi zatem liczyć się z tym, że w każdym indywidualnym sporze z jego udziałem sąd - pozostając związany prejudycjalnym skutkiem tego wyroku - będzie musiał uznać dane postanowienie umowne za niedozwolone. Przytoczone stanowisko Sąd Apelacyjny podziela. Przyjęcie przeciwnego poglądu osłabiałoby efektywność ochrony interesów konsumentów, gdyby skutki wpisu do rejestru niedozwolonych postanowień umownych ograniczały się tylko do stron procesu, w którym zapadł wyrok stanowiący podstawę wpisu.

Oznacza to, że z uwagi na istnienie prawomocnego wyroku uznającego określone postanowienie wzorca za niedozwolone, w procesie obejmującym incydentalną kontrolę wzorca, toczącym się pomiędzy przedsiębiorcą, który był pozwanym w sprawie o uznanie postanowienia za niedozwolone, a podmiotem, który jako konsument zawarł z nim umowę, sąd nie powinien już oceniać, czy określone postanowienie jest niedozwolone, gdyż kwestia ta została rozstrzygnięta i rozstrzygnięcie w tej mierze ma charakter wiążący. Taka sytuacja zachodzi w niniejszej sprawie.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego brak jest podstaw do uznania, że postanowienie § 11 ust. 4 umowy zostało z powódką indywidualnie uzgodnione. Zaprzeczyła temu powódka m.in. w oświadczeniu z dnia 27 marca 2017 r. Pozwany poza twierdzeniem, że doszło do indywidualnego uzgodnienia postanowień umowy, nie przedstawił w tym zakresie żadnych dowodów, nie zaprzeczył również twierdzeniu powódki, że umowa została zawarta przy wykorzystaniu wzorca umownego opracowanego przez bank. W ocenie Sądu Apelacyjnego dokonanie wyboru przez klienta we wniosku kredytowym jednego z kredytów będących w ofercie banku nie jest równoznaczne z indywidualnym uzgodnieniem przedmiotowo istotnych postanowień umowy. W konsekwencji stwierdzić należy, że pozwany, na którym spoczywał ciężar dowodu (art. 385¹ §4 k.c.), nie udowodnił, że kwestionowane przez powódkę postanowienia umowy kredytu były przedmiotem indywidualnych negocjacji.

Błędnie jednakże Sąd Okręgowy uznał, że umowa kredytu może być wykonywana z pominięciem niedozwolonej klauzuli, bowiem w jej miejsce możliwe jest zastosowanie przepisów o charakterze dyspozytywnym, tj. należy w tej

sytuacji zastosować przez analogię, obowiązujący w dacie zawarcia umowy o kredyt hipoteczny art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe. Taka możliwość została jednoznacznie wykluczona w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej określanego również jako „TSUE”). W wyroku z dnia 3 października 2019 r. wydanym w sprawie C-260/18 TSUE jednoznacznie wskazał, że nie można dokonać uzupełnienia umowy w oparciu o klauzule generalne. TSUE stwierdził bowiem, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie wypełnieniu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się w niej znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, przewidujących, że skutki wyrażone w treści czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, które nie stanowią przepisów dyspozytywnych lub przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony umowy wyrażą na to zgodę.

Kierując się ww. wskazaniami uznać należy, że uzupełnienie umowy kredytu w sposób wskazany przez Sąd Okręgowy nie jest możliwe.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie ma również możliwości uzupełnienia umowy w oparciu o art. 358 § 2 k.c. Abuzyność postanowień umowy należy oceniać na datę jej zawarcia, a jak trafnie wskazał Sąd Okręgowy, przepis ten wszedł w życie już po zawarciu spornej umowy. Co więcej, takiemu uzupełnieniu umowy sprzeciwiają się postanowienia dyrektywy 93/13. Jak bowiem wyjaśnił TSUE w wyroku z dnia 18 listopada 2021 r. w sprawie C-212/20 (pkt 68 -72), nawiązując do wcześniejszych swych orzeczeń, w przypadku stwierdzenia przez sąd krajowy nieważności nieuczciwego warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w taki sposób, iż niezgodny z tym artykułem jest przepis prawa krajowego dający sądowi krajowemu możliwość uzupełnienia tej umowy poprzez zmianę treści owego warunku. Gdyby bowiem sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w takich umowach, to takie uprawnienie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13. Uprawnienie to przyczyniałoby się bowiem do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez sam brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ nadal mogliby oni dostrzegać korzyść w stosowaniu rzeczonych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały one być unieważnione, to jednak umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób interes rzeczonych przedsiębiorców. Jedynie w wypadku, gdyby stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku zobowiązywało sąd do unieważnienia umowy w całości, narażając tym samym konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje, w związku z czym unieważnienie to skutkowałoby niejako ukaraniem konsumenta, sąd krajowy mógłby zastąpić ten warunek przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym.

Skoro zakwestionowane przez powódkę postanowienia odsyłające do kursów CHF z tabel pozwanego banku, stanowią element mechanizmu indeksacji, a bez tego elementu, zastosowanie mechanizmu indeksacji nie byłoby możliwe, to negatywnie ocenić należało możliwość utrzymania umowy bez postanowień umowy regulujących ten mechanizm. W tym zakresie Sąd Apelacyjny przychylił się do poglądów, iż pominięcie postanowień przewidujących mechanizm indeksacji, skutkowałoby istotną zmianą charakteru spornej umowy, a w takiej sytuacji dalsze utrzymanie umowy nie jest możliwe. Taki pogląd wyraził m.in. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 grudnia 2019 r. V CSK 382/18 wskazując, że w razie stwierdzenia abuzyność klauzuli ryzyka walutowego Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej uznaje obecnie, że utrzymanie umowy "nie wydaje się możliwe z prawnego punktu widzenia", co dotyczy także klauzul przeliczeniowych przewidujących spread walutowy (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 14 marca 2019 r., w sprawie C-118/17, Z. D. przeciwko (...), pkt 52 i z dnia 5 czerwca 2019 r., w sprawie C-38/17, (...) przeciwko (...), pkt 43). Zdaniem Trybunału, jest tak zwłaszcza wówczas, gdy unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również - pośrednio - do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją przedmiotowego kredytu do waluty (por. wyrok z dnia 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18, K. D. i J. D. przeciwko (...) Bank (...), pkt 44). W konsekwencji w wyroku z dnia 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18, K. D. i J. D. przeciwko (...) Bank (...) Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do

waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął, zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, iż ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy (pkt 45).

Nie powinno budzić wątpliwości, że o zaniknięciu ryzyka kursowego można mówić w sytuacji, w której skutkiem eliminacji niedozwolonych klauzul kształtujących mechanizm indeksacji jest przekształcenie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej w zwykły (tzn. nieindeksowany) kredyt złotowy, oprocentowany według stawki powiązanej ze stawką LIBOR. Zarazem należy uznać, że wyeliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp, czy wariant umowy kredytu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14). Oznacza to z kolei, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawia za jej całkowitą nieważnością (bezskutecznością).

W tym stanie rzeczy brak było podstaw do uwzględnienia zgłoszonego w piśmie procesowym z dnia 8 listopada 2019 r. wniosku pozwanego o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego (k. 688), skoro wniosek ten zmierzał do poczynienia ustaleń co do wysokości zobowiązania powódki przy założeniu, że możliwym jest zastosowanie w miejsce kursu CHF z tabel banku średniego kursu NBP. Dlatego wniosek ten został oddalony na rozprawie 25 listopada 2021 r.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego również stanowisko Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyrażone w wyroku C-19/20 potwierdza niemożność utrzymania umowy w mocy. Otóż, w wyroku tym wyjaśniono, że zarówno brzmienie art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, jak i wymogi pewności prawa przy prowadzeniu działalności gospodarczej przemawiają za przyjęciem przy wykładni tego przepisu podejścia obiektywnego, w ramach którego sytuacja jednej ze stron umowy – w niniejszym przypadku konsumenta – nie może zostać uznana za decydujące kryterium rozstrzygające o dalszym losie umowy (zob. wyrok z dnia 15 marca 2012 r., P. i P., C 453/10, EU:C:2012:144, pkt 32). Postanowienia dyrektywy z jednej strony nie stoją na przeszkodzie temu, by sąd krajowy usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, w wypadku gdy odstraszający cel tej dyrektywy jest realizowany przez krajowe przepisy ustawowe regulujące korzystanie z niego, o ile element ten stanowi odrębne zobowiązanie umowne, które może być przedmiotem indywidualnej kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru. Z drugiej strony przepisy te stoją na przeszkodzie temu, by sąd odsyłający usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku poprzez zmianę jego istoty, czego zbadanie należy do tego sądu.

Reasumując, kierując się tymi wskazaniem, Sąd Apelacyjny uznaje, że utrzymanie spornej umowy bez tych postanowień, które w niniejszej sprawie zostały uznane za niedozwolone, nie jest możliwe, bowiem poprzez usunięcie mechanizmu indeksacji doszłoby do zmiany istoty postanowień umowy określających główny przedmiot umowy. Poza tym, bez odwołania się do kursów walut obcych nie byłoby możliwym określenie wysokości zobowiązania powódki oraz wysokości rat, które powódka byłaby obowiązana spłacać. Wobec braku zgody powódki na utrzymanie umowy w pełnym kształcie, a więc obejmującym również postanowienia abuzywne, o czym świadczy jej oświadczenie z dnia 4 listopada 2021 r. (k. 770) złożone na etapie postępowania apelacyjnego, należy stwierdzić upadek umowy.

Skutkiem upadku umowy jest obowiązek zwrotu świadczenia spełnionego przez powódkę bez podstawy prawnej w postaci ważnej umowy kredytu. W uchwale z 7 maja 2016 r., III CZP 6/21 Sąd Najwyższy wyjaśnił, iż ze względu na przyznaną konsumentowi możliwość# podjęcia wiążącej decyzji co do sanowania niedozwolonej klauzuli, można uznać#, że brak podstawy prawnej świadczenia stał się definitywny (podobnie jak w przypadku *condictio causa finita*), a strony mogły zażądać# skutecznie zwrotu nienależnego świadczenia (por. art. 120 § 1 zd. 1 k.c.). W orzecznictwie podnosi się dodatkowo, że rozstrzygające powinno być oświadczenie konsumenta wyrażone w warunkach udzielenia mu stosownych pouczeń przez sąd, z uświadomieniem konsekwencji upadku umowy. Co prawda powódka od początku podnosiła zarzuty mające świadczyć o nieważności umowy, ale zgłosiła również roszczenie ewentualne, zakładające dalsze związanie stron umową. Jednoznaczne oświadczenie o braku zgody na utrzymanie umowy w

pierwotnym kształcie, a więc umowy obejmującej również postanowienia abuzywne, powódka wyraziła dopiero na etapie postępowania apelacyjnego. Oświadczenie te winno mieć decydujące znaczenie przy ocenie roszczenia głównego powódki.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386§ 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok i zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 85 000 zł stanowiącą część nienależnego świadczenia za okres od dnia 1 grudnia 2010 r. do dnia 3 marca 2014 r. Na rozprawie w dniu 25 listopada 2021 r. pełnomocnik powódki wyjaśnił, że nienależne świadczenie spełnione przez powódkę w tym okresie to łączna kwota 86.766,65 zł, ale powódka dochodzi tylko kwoty 85 tys. zł. Pozwany tych twierdzeń powódki nie zakwestionował. Kwota dochodzonego przez powódkę roszczenia stanowi część kwoty wynikającej z przedstawionej przez powódkę kalkulacji (k. 122), której pozwany również nie kwestionował.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego umowa kredytu jest umową wzajemną, zatem pozwanemu przysługiwało w oparciu o art. 496 k.c. w związku z art. 497 kc. prawo podniesienia zarzutu zatrzymania świadczenia dochodzonego przez powódkę do czasu zaoferowania przez powódkę świadczenia wzajemnego przysługującego bankowi – zwrotu kwoty 412 665 zł przekazanej powódce tytułem kredytu. Pozwany skorzystał z tego prawa składając powódce oświadczenie ujęte w piśmie z dnia 20 sierpnia 2020 r. doręczonym powódce 2 września 2020 r. Na możliwość postawienia zarzutu zatrzymania w sprawach takich jak rozpatrywana zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20, z odwołaniem do uprzednich orzeczeń Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2014 r., IV CSK 440/13 i z dnia 7 marca 2017 r., II CSK 281/16. Sąd Najwyższy podkreślił, że zobowiązanie kredytodawcy do udostępnienia środków pieniężnych jest odpowiednikiem zobowiązania kredytobiorcy do zapłacenia oprocentowania i prowizji, zaś „obowiązek zwrotu wykorzystanego kapitału jest - w relacji do obowiązku oddania środków pieniężnych do dyspozycji kredytobiorcy - czymś więcej niż zobowiązaniem do świadczenia wzajemnego (ma charakter bardziej podstawowy niż obowiązek zapłaty oprocentowania czy wynagrodzenia), a nie czymś mniej, co uzasadnia zastosowanie tego przepisu także w tym przypadku (w celu zabezpieczenia roszczenia restytucyjnego banku) z odwołaniem do rozumowania a minori ad maius.”. Podniesiony przez pozwanego bank zarzut zatrzymania należy uznać za skuteczny.

Dlatego też Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 85 000 zł, zastrzegając, że zapłata tej kwoty nastąpi za jednoczesnym zaoferowaniem przez M. K. (...)spółce akcyjnej z siedzibą w W. kwoty 412 665 zł. Roszczenie pozwanego banku nie jest przedawnione. Jak bowiem zostało wyjaśnione w uchwale Sądu Najwyższego z 7 maja 2016 r., III CZP 6/21 ze względu na przyznaną konsumentowi możliwość podjęcia wiążącej decyzji co do sanowania niedozwolonej klauzuli, dopiero z chwilą odmowy takiego potwierdzenia może co do zasady rozpocząć się bieg terminu przedawnienia. Dopiero bowiem wtedy można uznać, że brak podstawy prawnej świadczenia stał się definitywny (podobnie jak w przypadku *condictio causa finita*), a strony mogły zażądać skutecznie zwrotu nienależnego świadczenia (por. art. 120 § 1 zd. 1 k.c.). W okolicznościach sprawy oznacza to, że roszczenie banku o zwrot udostępnionego kapitału nie uległo przedawnieniu przed skorzystaniem przez powódkę z zarzutu zatrzymania. O rozpoczęciu biegu terminu przedawnienia nie decyduje bowiem chwila udostępnienia powódce środków, ale odmowa powódki przywrócenia niedozwolonym klauzulom skuteczności wyrażona po pouczeniu powódki o skutkach upadku umowy, co nastąpiło na etapie postępowania apelacyjnego.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego brak było podstaw do zasądzenia żądanego świadczenia z odsetkami za opóźnienie z uwagi na zasadność podniesionego przez pozwanego zarzutu zatrzymania. Należy bowiem zaaprobować stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z dnia 7 stycznia 2005 r., IV CK 204/04, zgodnie z którym wymagalność zobowiązania nie zachodzi, gdy dłużnik dysponuje zarzutem hamującym roszczenie wierzyciela, a takim zarzutem jest niewątpliwie zarzut zatrzymania. Skuteczne złożenie oświadczenia o skorzystaniu przez stronę z prawa zatrzymania wzajemnego świadczenia pieniężnego wyłącza opóźnienie w spełnieniu tego świadczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2002 r., IV CKN 651/00).

Konsekwencją zmiany wyroku co do roszczenia głównego, była zmiana rozstrzygnięcia o kosztach procesu ujętego w punkcie drugim poprzez zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki kwoty 6.417 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. Kwota ta obejmuje wynagrodzenie pełnomocnika powódki i opłatę od pozwu.

W pozostałym zakresie apelacja powódki, jako niezasadna, została oddalona w oparciu o art. 385 k.p.c.

Sąd Apelacyjny zasądził od (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz M. K. kwotę 5 050 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego, obejmującą opłatę od apelacji i wynagrodzenie pełnomocnika powódki.

Beata Kozłowska